

humana est ultima secundum naturae ordinem in gradibus intellectus; unde se habet intellectus eius possibilis ad omnia intelligibilia, sicut se habet materia prima ad omnes formas sensibiles; et propter hoc non potest in actum exire prius quam recipiat rerum species, quod fit per sensum et imaginationem. Alio modo ex hoc quod est forma corporis; unde oportet quod operatio eius sit operatio totius hominis; et ideo communicat ibi corpus non sicut instrumentum per quod operetur, sed sicut repraesentans objectum, scilicet phantasma; et inde contingit quod anima non potest intelligere sine phantasmate etiam ea quae prius novit. In anima ergo separata a corpore remanebit natura animae, sed non remanebit unio ad corpus in actu; et ideo ea considerata in natura sua tantum, non indigebit phantasmatis quantum ad considerationem eorum quae prius scivit, sed solum quantum ad considerationem eorum quae de novo debet scire; et ideo ea quae prius scivit, poterit considerare non quidem utendo phantasmate, sed ex habitu scientiae prius habito. Ea vero quae ante nescivit, non poterit scire, nisi quatenus ex his quae scit, elici possunt, vel inquantum aliae species ei divinitus infunduntur. Dicere enim, quod secundum id quod modo anima habet in natura sua, non possit intelligere sine corpore aliquo modo, est valde familiare illis qui ponunt animam cum corpore deficere: quia, ut dicitur in 1 de Anima (text. 15), si nulla operationum quas habet, potest esse sine corpore, nec ipsa sine corpore esse posset, cum operatio naturalis consequatur naturam. In actu autem scientiae praedicta duo considerantur; scilicet motus inquisitionis et rationis discurrunt; et terminus, scilicet certitudo, quae habetur de conclusionibus, secundum quod jam sunt reductae in prima principia. Motus autem ille imperfectionis est quantum ad necessitatem discurrendi, ut causetur certitudo; et ideo in beatis non remanebit actus scientiae quantum ad necessitatem motus, sed quantum ad certitudinem tantum. Et ideo videtur dicendum, secundum quod quidam dicunt, quod in patria, quantum ad animas separatas, erit alius modus intelligendi, quia sine phantasmate considerabunt; sed post resurrectionem poterit esse uterque modus, inquantum anima non subiacebit corpori, sed ex toto ei dominabitur. Actus autem mutabitur, quia remanebit quantum ad terminum, sed non quantum ad discursum in sanctis. In damnatis autem non est remotum quin etiam collationis necessitas remaneat; et ideo remanet habitus scientiae quantum ad sub-

stantiam. Dicere enim, quod habitus remaneat, et actus nullo modo, videtur absurdum: quia habitus nihil est aliud quam habitus ad actum.

Ad primum ergo dicendum, quod destruetur scientia quantum ad modum, et quantum ad actum mutabitur; sed quantum ad habitum remanebit, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod modus imperfectionis est essentialis fidei, et de ratione eius; sed modus cognoscendi per phantasmata non est de ratione scientiae, sed accidit ei ex conditione subjecti.

Ad tertium dicendum, quod non est inconveniens quod ille qui habet minorem caritatem, habeat plus de gaudio quantum ad aliquem actum; cum tamen habeat minus gaudium de Deo, quod est praemium essentiale.

Ad quartum dicendum, quod cognoscere aliquid pluribus modis non est frustra; sicut etiam Christus habuit scientiam naturalem eorum quae in Verbo (1) cognoscebat.

Ad quintum dicendum, quod ille modus cognoscendi accidit scientiae ex statu eius in quo est: non enim phantasma est objectum propinquum et proprium intellectus, cum sit intelligibile in potentia, non in actu; sed species intellecta est per se objectum eius.

Ad sextum dicendum, quod non erit actus scientiae quantum ad discursum, sed quantum ad terminum certitudinis. Et praeterea non oportet ibi esse studium vel disputationem quantum ad bonos, quia omnium illorum quae considerare vellent, in Verbo cognitionem possent accipere, vel per illuminationem superiorum habere. Damnatis autem non vacabit disputare poenarum pondere pressis.

Expositio textus.

Caritas (2) autem, quae deseri potest. Verum est, si posset deseri propter debilitatem amoris, ut scilicet aliquis minus diligeret Deum quam rem illam pro qua tunc peccat: tunc enim non esset vera caritas.

De perfecta intelligitur. Perfecta dicitur quae est in confirmatis vel in via vel in patria; vel intelligitur non quod non (5) possit amitti, sed quia difficile est quod amittatur.

(1) Al. naturalium rerum quas in Verbo etc.

(2) Textus: Item quod dicitur caritas nunquam fuisse vera quae deseri potest, non ad essentiam caritatis refertur.

(5) Al. deseri non.

DISTINCTIO XXXII.

De caritate Dei.

Praemissis adiacendum est de dilectione Dei qua ipse diligit nos, quae non est alia quam illa qua diligimus eum. Dilectio autem Dei divina (1) usia est: eademque dilectione Pater et Filius et Spiritus sanctus se diligunt et nos, ut supra (lib. 1, dist. 17) disseruimus. Cumque dilectio sit immutabilis et aeterna, alium tamen magis, alium vero minus diligit. Unde Augustinus (tract. 110 in Joan.): « Incomprehensibilis est dilectio atque immutabilis, qua Deus in unoquoque nostrum amat quod fecit, sicut et odit quod fecimus. Miro

(1) In edit. Nicolai deseri divina.

igitur et divino modo, etiam quando odit, diligit nos. Et hoc quidem in omnibus intelligi potest. Quis ergo digne possit loqui, quantum diligit membra Unigeniti sui, et quantum amplius Unigenitum ipsum? De ipso etiam dictum est (Sap. 11, 25): Nihil odisti eorum quae fecisti. Ex his percipitur quod Deus omnes creaturas suas diligit: quia scriptum est (ubi sup.): « Nihil odisti eorum quae fecisti; » et iterum (Genes. 1, 31): « Vidi Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona. » Si omnia quae fecit, bona sunt, et omne bonum diligit: omnia igitur diligit quae fecit, et inter ea magis diligit rationales creaturas, et de illis eas amplius quae sunt membra Unigeniti sui, et multo magis ipsum Unigenitum.

Ex qua intelligentia dicitur Deus magis vel minus diligere haec vel illa.

Cum autem dilectio Dei immutabilis sit, et ideo non intenditur vel remittitur; si quaeritur, quae sit ratio dicti, cum dicitur magis vel minus diligere hoc quam illud, et eum dicitur Deus omnia diligere; dicimus dilectionem Dei, sicut pacem Dei, experire omnem sensum humanum, ut ad tantae altitudinis intelligentiam vix aliquatenus aspiret humanus sensus. Potest tamen sane intelligi ea ratione dicti omnia diligi a Deo quae fecit, quia omnia placent ei, omnia approbat, inquantum opera eius sunt; nec tunc prius vel amplius plauerunt ei cum facta sunt; sed antequam fierent, inmo ab aeterno, omnia plauerunt ei non minus quam postquam esse coeperunt. Quod vero rationales creaturas idest homines vel Angelos, alios magis alios minus diligere dicitur, non mutabilitatem (1) caritatis eius significat; sed quod alios ad maiora bona, alios ad minora dilexit, alios ad meliores usus, alios ad minus bonos. Omnia enim bona nostra ex eius dilectione nobis proveniunt. Electorum ergo alios magis alios minus dilexit ab aeterno, et diligit etiam nunc: quia alios maiora alios minora ex dilectione sua praeparavit bona, aliosque maiora, et alios minora bona confert in tempore; unde magis vel minus dicitur hos vel illos diligere.

Quod duobus modis inspicenda est dilectio Dei.

Consideratur enim duobus modis dilectio Dei, secundum essentiam, et secundum efficientiam. Non recipit magis et minus secundum essentiam, sed tantum secundum efficientiam; ut magis dilecti dicantur quibus ex dilectione ab aeterno magis bonum praeparavit, et in tempore tribuit; et minus dilecti quibus non tantum. Inde est etiam quod aliqui quando convertuntur et iustificantur, dicuntur tunc incipere diligi a Deo, non quod Deus nova dilectione quemquam possit dili-

(1) Al. immutabilitatem.

Divisio textus.

Postquam determinavit Magister de dilectione caritatis qua diligimus Deum, hic determinat de dilectione qua Deus diligit nos; et dividitur in partes duas: in prima ostendit quomodo Deus omnem creaturam diligit; in secunda movet questionem de reprobis, quos diligere non videtur, ibi: *De reprobis vero qui praeparati non sunt ad vitam, sed ad mortem, si quaeritur, utrum debeat concedi quod Deus ab aeterno dilexit eos; dicimus de electis solis simpliciter hoc esse concedendum.* Prima in duas. In prima determinat de dilectione Dei, secundum quod absolute dicitur creaturam diligere. In secunda determinat de gradibus divinae dilectionis, secundum quod unum plus et alium minus dicitur diligere, ibi: *Cum autem dilectio Dei immutabilis sit etc.* Et dividitur haec pars in duas: in prima determinat de ordine dilectionis quantum ad diversos; in secunda quantum ad eundem, ibi: *Si vero quaeritur de aliquo uno, utrum magis diligatur a Deo uno tempore quam alio; distinguenda est dilectionis intelligentia.* Circa primum tria fecit: primo movet questionem; secundo determinat eam, ibi: *Potest tamen sane intelligi etc.*; tertio confert solutionem, ibi: *Consideratur enim duobus modis dilectio Dei.*

QUAESTIO I.

Hic quaeruntur quatuor: 1.º utrum Deus creaturam diligit; 2.º utrum omnem creaturam; 3.º u-

gere; immo sempiterna dilectione dilecti ante mundi constitutionem quosquamque diligit; sed tunc dicuntur incipere diligi ab ea, cum aeternae Dei dilectionis sortiantur effectum. scilicet gratiam in praesenti, vel gloriam in futuro. Unde Augustinus, 3 de Trinitate, circa finem (cap. 16): « Absit ut Deus tempore ralius aliquem diligit, quasi nova dilectione quae in ipso ante non erat, apud quem nec praeterita transierunt, et futura iam facta sunt. » Itaque omnes sanctos suos ante mundi constitutionem dilexit, sicut praedestinavit. Sed cum convertantur et inveniunt illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur; ut eo modo dicatur quod potest humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cum iratus malis dicitur, et placidus bonis, illi mutantur, non ipse; ut lux infirmis oculis aspera, firmis lenis est, ipsorum scilicet mutatione, non sua. Ita cum aliquis per justificationem incipit esse amicus Dei, ipse mutatur, non Deus.

Si quis magis vel minus diligitur a Deo uno tempore quam alio.

Si vero quaeritur de aliquo uno, utrum magis diligitur a Deo uno tempore quam alio; distinguenda est dilectionis intelligentia. Si enim refertur ad dilectionis effectum, concessibile est; si vero ad dilectionis essentiam, ineffabile est.

Si Deus ab aeterno dilexit reprobos.

De reprobis vero, qui praeparati non sunt ad vitam, sed ad mortem, si quaeritur, utrum debeat concedi quod Deus ab aeterno dilexit eos; dicimus de electis solis simpliciter hoc esse concedendum, quod Deus ab aeterno eos diligit quos ad iustitiam et coronam praeparavit. De non electis vero simpliciter est concedendum, quod odio habuit, idest reprobat, sicut legitur (Malach. 1, 5): « Jacob dilexi, Esau odio habui. » Sed non est simpliciter intelligendum quod dilexit, ne praedestinati intelligantur, sed cum adjectione, dilexit eos inquantum opus ejus futuri erant, idest quos et quales eos facturus erat.

trum aequaliter omnia; 4.º quid plus et quid minus sive aequaliter.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Deo competat creaturam amare.
(1 p., quaest. 20, art. 1; et 1 contra Gentes, cap. 91.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod Deo non competat creaturam amare. Amor enim quamdam passionem animi importat. Sed aliae passioniones animi, ut ira, et huiusmodi, non sunt in Deo, nisi secundum effectum, et per similitudinem. Ergo nec amor est in ipso.

2. Praeterea, inter multum distantia non potest esse amor; unde amici non optant amicis maxima bonorum, ne amicitia dissolvatur, ut Philosophus dicit in 9 Ethic. (cap. 4). Sed nulla est tanta distantia quanta Creatoris a creatura. Ergo non potest esse amor Dei ad creaturam.

3. Praeterea, amor transfert amantem in amatum, ut vivat jam vita amati, ut dicit Dionysius (in lib. de divin. Nom., cap. 4). Sed Deus non transfertur in aliquid aliud, cum sit immobilis; sed omnia ad se trahit, ut dicitur Joan. 12. Ergo ipse non amat creaturam.

4. Praeterea, amans quodammodo subicitur amato, inquantum affectus amantis amato informat, ut supra dictum est. Sed Deus nullo modo creaturae subicitur. Ergo nullo modo amat creaturam.

5. Praeterea, omnis nostra perfectio a divina

perfectio exemplatur. Sed omnis virtus perfectio inentis est. Ergo cum quaedam aliae virtutes non sint in Deo, ut temperantia, et huiusmodi, videtur quod nec caritas.

Sed contra, sicut essentia sua est exemplar omnis creaturae, ita bonitas sua est causa omnis bonitatis in creatura. Sed cognoscendo essentiam cognoscit omnia quae ab ipsa exemplatur. Ergo amando bonitatem suam, amat omnia quae ab ipsa bonitatem participant.

Praeterea, Joan. 3, 16: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.*

Praeterea, Dionysius dicit (4 cap. de div. Nom.) quod divinus amor non permisit ipsum sine germinare esse.

Solutio. Respondeo dicendum, quod unicuique habenti cognitionem amabilem est proprium bonum non solum amore naturali, sed amore animali, sive intellectuali. Unde cum in Deo sit sui perfecta cognitio, amat suam bonitatem. Bonum autem alicuius non solum dicitur secundum hoc quod in ipso est, sed secundum quod in alio est per similitudinem. Unde cum bonitas quae est in creatura, sit similitudo divinae bonitatis, sequitur quod ipse creaturam diligit.

Ad primum ergo dicendum, quod passiones quaedam important in sui ratione aliquam materialem transmutationem; et ideo non possunt transferri in Deum, nisi per similitudinem, sicut ira; et similiter illae quae important defectum, ut tristitia, et etiam ira secundum quod ex tristitia causatur. Quaedam vero passiones sunt quae de ratione sui non important aliquid materiale, vel aliquem defectum, sicut delectatio; unde etiam in operatione intellectuali delectatio est, non solum in corporali operatione, ut Philosophus probat in 7 Ethic. (cap. 14); et propter hoc delectatio in Deo potest poni, non quidem ut passio, sed operationem suam simplicem et sine motu consequens per modum intelligendi, ut Philosophus dicit in 7 Ethic. (ubi supra), quod Deus simpliciter gaudet delectatione. Et similiter etiam de amore dicendum est.

Ad secundum dicendum, quod inter multum distantia bene potest esse amor, sed non amicitia: quia non conversantur simul, quod est proprium amicitiae. Deus autem quamvis in infinitum distet a creatura; tamen operatur in omnibus, et in omnibus est: et ideo potest salvari etiam ratio amicitiae.

Ad tertium dicendum, quod amor omnis transfertur quodammodo amantem in amatum, sed diversimode. Uno modo secundum quod amans transfertur in participandum ea quae sunt amati; alio modo ut communicet amato ea quae sunt sua. Primo ergo modo Deus non transfertur in amatum, quod est creatura; sed secundo modo, in quantum bonitatem suam ei communicat; et sic dicit Dionysius (4 cap. de div. Nom.), quod ipse Deus est per amorem extasim passus.

Ad quartum dicendum, quod potentia passiva informatur ex objecto suo; sed potentia activa ponit formam suam circa objectum, sicut patet de intellectu agente et possibili. Unde sicut intellectus divinus non informatur rebus quas cognoscit per essentiam suam, ita nec voluntas eius informatur rebus quas amat: quia eas per bonitatem suam amat, et amando communicat eis suam bonitatem.

Ad quintum dicendum, quod virtutes quae habent materiam determinatam circa actus et pas-

siones corporales, vel quae important aliquem defectum, sicut fides, non possunt habere exemplar in natura divina, ita scilicet quod illae virtutes in Deo sint; sed habent exemplar in intellectu divino, sicut habent reliquae res materiales; et ideo cum caritas nullum defectum nec aliquod materiale importet, invenitur in Deo prae quibusdam aliis virtutibus.

ARTICULUS II.

Utrum Deus diligit omnem creaturam.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod Deus non diligit omnem creaturam. Quidquid enim Deus diligit, ex caritate diligit. Sed creaturae irrationales non diliguntur ex caritate, ut supra, dist. 21, quaest. 1, art. 2, dictum est. Ergo eas Deus non diligit.

2. Praeterea, sicut dicit Philosophus in 8 Ethic. (cap. 2), creaturae inanimatae non diliguntur nisi amore concupiscentiae, sicut patet de vino. Sed Deus non diligit amore concupiscentiae, quia ipse honorum nostrorum non eget. Ergo creaturas inanimatas nullo modo diligit.

3. Praeterea, dilectio est causa electionis (1). Sed Deus non omnes etiam homines eligit. Ergo non omnes diligit.

4. Praeterea, quicumque diligit aliquid, vult ei bonum. Sed Deus non vult reprobis bonum, quod est perfectum bonum, scilicet vitam aeternam: quia si vellet, haberent. Ergo Deus non diligit omnem creaturam.

5. Praeterea, non potest esse ejusdem ad idem amor et odium. Sed Deus aliquam creaturam odit; Malach. 1, 5: *Esau odio habui.* Ergo non omnem creaturam diligit.

Sed contra, Sap. 2, 23: *Diligis omnia quae sunt, et nihil odisti eorum quae fecisti.*

Praeterea, Dionysius dicit quod etiam amor divinus movet superiora in providentiam inferiorum. Sed Deus habet providentiam de omnibus. Ergo ipse omnia diligit.

Praeterea, Genes. 1, 31, dicitur: *Vidit Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona;* et Augustinus dicit (in 1 lib. contra adversarium legis et Prophetarum, cap. 6), quod per hoc significatur quod omnia approbavit. Sed nihil approbatur nisi quod amatur. Ergo Deus omnia amat.

Solutio. Respondeo dicendum, quod amicitia, sicut dictum est sup., dist. 27, quaest. 2, art. 1, addit aliquid supra amorem, quia ad rationem amoris sufficit quod homo velit bonum quodcumque alicui; ad rationem autem amicitiae oportet quod aliquis velit ei bonum quod vult sibi, ut scilicet velit conversari cum ipso, et convivere in illis quae maxime amat. Sic ergo Deus, communiter loquendo de dilectione, diligit omnia, in quantum vult eis bonum aliquod, scilicet bonum (2) naturale ipsorum; sed bonum quod ipse sibi vult, scilicet visionem sui, et fruitionem qua ipse beatus est, vult quidem omni creaturae rationali voluntate antecedente, sed voluntate consequente solum electis, quae est voluntas simpliciter; et ideo solos electos diligit amore amicitiae, alia autem diligit amore communiter dicto, in quantum sunt bona.

(1) Al. dilectionis.

(2) Al. deest bonum.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus omnia, idest creaturas irrationales, ex caritate diligit, non sicut caritatem habens ad illa, sed sicut ordinans ea ad illa ad quae ille caritatem habet.

Ad secundum dicendum, quod quamvis non diligamus creaturas inanimatas amore benevolentiae, quia eorum bonum non est a nobis; Deus tamen eas diligit amore benevolentiae: quia per hoc quod eis bonum vult, sunt, et bonae sunt. Tamen Deus quamvis non amet aliquid in concupiscendo sibi, amat tamen in concupiscendo alteri, ut non fiat vis in verbo *concupiscentiae*, quae anxietatem, non proprietatem desiderii importat.

Ad tertium dicendum, quod dilectio amicitiae est illa quae electionem causat; et hanc non habet ad omnia.

Ad quartum dicendum, quod Deus omnibus creaturis irrationalibus vult bonum eis proportionatum, et cuius sunt capaces; et ideo simpliciter loquendo potest dici quod Deus eas diligit. Sed reprobis voluntate consequente, secundum quam simpliciter dicitur aliquid velle, vult quidem bonum naturae, non autem bonum ejus sunt capaces, scilicet gratiae et gloriae, nisi voluntate antecedente; et ideo non est dicendum quod diligit Deus eos simpliciter, sed secundum quid, scilicet in quantum sunt creaturae.

Ad quintum dicendum, quod non odit reprobos in quantum creaturae sunt, sed in quantum mali sunt, quod ab ipso non est.

ARTICULUS III.

Utrum Deus ab aeterno dilexerit creaturas.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod Deus ab aeterno non dilexerit creaturas. Dilectio enim non est nisi boni. Sed creaturae non fuerunt bonae ab aeterno. Ergo non diligit eas ab aeterno.

2. Praeterea, dilectio significat divinam essentiam, et connotat effectum in creatura. Sed ea quae important effectum in creatura, dicuntur de Deo ex tempore, sicut Dominus, et Salvator, et huiusmodi. Ergo et diligere creaturas non dicitur de Deo nisi ex tempore.

3. Praeterea, dilectio unit amantem amato. Sed res non poterant conjungi vel uniri Deo antequam essent. Ergo non poterant amari ab eo ab aeterno.

4. Praeterea, eorum quae similiter se habent, est una ratio amoris. Sed creaturae antequam essent, in nullo distinguebantur. Ergo non erat in uno quare diligeretur magis quam in alio; et ita ab aeterno non dilexit electos, nisi forte sicut alia.

5. Praeterea, amans vult esse amatum. Sed Deus non volebat esse creaturas antequam essent: quia si voluisset eas esse, fuissent. Ergo non amabat eas antequam essent.

Sed contra, Ephes. 1: *Elegit nos ante mundi constitutionem.* Sed electio est (1) ex dilectione. Ergo etiam ab aeterno dilexit creaturas.

Praeterea, Dionysius dicit (4 cap. de div. Nom.), quod divinus amor fuit causa quare res fecit. Ergo amor rerum fuit in Deo antequam res essent, et ita ab aeterno.

Praeterea, affectus boni sequitur cognitionem

(1) Al. erat.

S. Th. Opera omnia. V. 7.

de bono. Sed Deus ab aeterno cognovit quidquid boni est in creaturis. Ergo ab aeterno dilexit creaturas.

Solutio. Respondeo dicendum, quod illa sola nomina ex tempore de Deo dici possunt quae in principali significato important aliquid quod in Deo secundum rem non est: sicut ea quae important relationem Dei ad creaturam in principali significato, ut Dominus, et huiusmodi: quae quidem relatio secundum rem est in creatura, sed in Deo est secundum rationem tantum: similiter ea quae important in principali significato actionem divinam terminatam ad aliquid extra se, sicut causare, et huiusmodi. Amor autem non importat in principali significato relationem, sed operationem voluntatis: cuius operationes, sicut et operationes intellectus proximae, et ab eis elicidae, in operante manent, et non transeunt ad constituendum aliquid in exteriori materia. Et ideo amor Deo ab aeterno convenit.

Ad primum igitur dicendum, quod quamvis creaturae ab aeterno non fuerint bonae in propria natura, fuerunt tamen bonae in Dei praesentia.

Ad secundum dicendum, quod non connotat effectum in actu, sed in habitu; et hoc est, quia operationes animae non terminantur ad aliquid extra operantem; unde possunt extendi etiam ad id quod non est in actu.

Ad tertium dicendum, quod amor non unit secundum rem semper, sed est unio affectus: quae quidem unio potest haberi etiam ad illud quod est absens, aut penitus non existens.

Ad quartum dicendum, quod quamvis non differrent secundum id quod non erant in propria natura, differentiam tamen habebant in Dei praesentia, secundum quod eorum diversitates futuras praesentebat.

Ad quintum dicendum, quod Deus volebat ab aeterno creaturas esse, sed non eas esse ab aeterno, sed secundum ordinem suae sapientiae.

ARTICULUS IV.

Utrum Deus omnia aequaliter diligit.

(1 p., quaest. 20, art. 5.)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod Deus omnia aequaliter diligit. Quia providentia, ut dicit Dionysius (4 cap. de div. Nom.), est effectus amoris. Sed aequaliter est illi cura de omnibus. Sap. 6. Ergo omnia aequaliter diligit.

2. Praeterea, dilectio Dei ad creaturas significat habitum ipsius ad creaturas. Sed Deus aequaliter se habet ad omnia, ut dicit Philosophus, quamvis omnia inaequaliter se habeant ad ipsum. Ergo ipse aequaliter omnia diligit.

3. Praeterea, sicut diligit omnia, ita cognoscit omnia. Sed aequaliter cognoscit omnia. Ergo aequaliter omnia diligit.

4. Praeterea, idem actus non potest esse intensior et remissior, nisi secundum diversas sui partes. Sed eodem actu simpliciter diligit omnia. Ergo non diligit unum plus altero.

5. Praeterea, qua ratione diligit unum plus altero, eadem ratione diligit aliquem quandoque plus quandoque minus: quia sicut una res est melior altera, ita idem secundum diversa tempora est melius seipso. Sed Deus non diligit aliquem quandoque plus quandoque minus: quia sic amor suus esset

mutabilis, quod est impossibile. Ergo non diligit unum plus altero.

Sed contra, Prov. 16, 4: *Universa propter scriptum operatus est Dominus*; et similiter etiam dicitur quod omnia fecit propter hominem. Sed illud propter quod aliquid fit, plus diligitur. Ergo Deus magis diligit se quam alia, et inter alia magis amat unum quam aliud.

Praeterea, caritas est boni in quantum bonum. Ergo magis bonum magis amat.

Praeterea, ordo caritatis est de perfectione ipsius. Sed caritas Dei perfectissima est. Ergo secundum ordinem diligit unum plus alio.

Solutio. Respondeo dicendum, quod amor dupliciter mensuratur. Uno modo ex suo principio; et sic dicitur magis amari illud ad quod amandum efficacius voluntas inclinatur; et sic Deus aequaliter omnia diligit: quia in dilectione sua respectu cuiuslibet rei habet infinitam efficaciam in diligendo. Alio modo ex parte objecti, secundum quod dicitur aliquis magis diligere illud cui vult majus bonum; et sic Deus dicitur magis diligere unum quam aliud in quantum vult ei majus bonum: et ex hoc etiam habet majorem effectum in illo, quia voluntas eius est causa rerum.

Ad primum ergo dicendum, quod aequaliter est ei cura de omnibus ex parte sollicitudinis ipsius, sed non ex parte eorum quae eis providentur.

Ad secundum dicendum, quod dilectio non tantum importat id quod est ex parte Dei, sed etiam id quod est ex parte creaturae; ejusmodi bonum, prout est a Deo volitum, in dilectione Dei includitur. Et quia creaturae non se habent aequaliter ad Deum, nec possunt aequaliter bonitatem ejus participare, ideo non aequaliter omnia diligit.

Ad tertium dicendum, quod cognitio est secundum motum rei ad animam, amor autem secundum motum animae ad res; et ideo cognitio mensuratur tantum ex parte cognoscentis, sed amor est ex parte utriusque. Non enim dicitur magis cognoscere, quia majorem rem inesse alicui cognoscit, sicut dicitur magis diligere cui majus bonum inesse vult. Unde non est simile de dilectione et cognitione.

Ad quartum dicendum, quod non dicitur magis diligere quia intensius diligit, sed quia majus bonum vult.

Ad quintum dicendum, quod quantum ad effectum dilectionis semper eundem aequaliter diligit: quia semper vult ei idem bonum finaliter, quamvis non velit quod semper habeat aequale bonum vel idem; et ideo secundum effectum non est aequalis.

ARTICULUS V.

Utrum Deus plus diligit justum praescitum, quam peccatorem praedestinatum.

Ad quantum sic proceditur. 1. Videtur quod Deus diligit plus justum praescitum quam peccatorem praedestinatum. Proverb. 8, 17: *Ego diligentes me diligo*. Sed iste peccator praedestinatus non amat Deum, quem amat justus praescitus. Ergo plus diligit justum praescitum quam peccatorem praedestinatum.

2. Praeterea, magis bonum Deus magis diligit. Sed iste justus est magis bonum quam ille peccator. Ergo magis a Deo diligitur.

3. Praeterea, in littera dicitur, quod magis diligit membra Unigeniti sui quam alios. Sed peccator praedestinatus non est membrum Christi. Ergo minus a Deo diligitur quam justus praescitus qui est membrum Christi.

Sed contra, dilectio causa est electionis. Sed peccatorem praedestinatum Deus elegit. Ergo magis diligit eum quam justum praescitum, quem non elegit.

Praeterea, illud magis diligit cui majus bonum vult. Sed peccatori praedestinato vult majus bonum, quia vitam aeternam. Ergo magis eum diligit.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod magis diligit poenitentem quam innocentem: quia gaudium ex amore consequitur. Sed plus gaudet de poenitente, ut patet Luc. 13. Ergo plus eum amat.

2. Praeterea, ubi homo magis operatur, magis diligit: propter quod, ut Philosophus dicit 9 Ethic. (cap. 7), matres plus diligunt filios quam patres. Sed Deus plus operatur ad salutem poenitentis quam innocentis. Ergo plus eum amat.

3. Praeterea, affectus amoris ex effectu pensatur. Sed major amoris effectus videtur revocare inimicum ad amicitiam, quam amicum in amicitia conservare. Ergo plus diligit poenitentem quam innocentem.

Sed contra, quod est diuturnius, est magis diligendum et diligendum. Sed bonum innocentis est diuturnius. Ergo magis diligitur a Deo.

Praeterea, supra dictum est, dist. 51, qu. 1, art. 10, quod resurgens nunquam redit ad tantam dignitatem, quamvis redire possit ad tantam caritatem. Ergo Deus plus diligit innocentem quam poenitentem.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod diligit plus hominem quam Angelum. Quia *nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit*; Hebr. 2, 16; et sic plus fecit pro hominibus quam pro Angelis. Ergo magis diligit eos.

2. Praeterea, homines pluribus modis sunt membra Christi quam Angeli, scilicet quantum ad conformitatem naturae. Sed membra Christi magis diligit, ut in littera dicitur. Ergo homines plus diligit quam Angelos.

3. Praeterea, homines supra Angelos collocavit, scilicet Christum, et beatam Virginem. Ergo plus homines diligit.

Sed contra, dilectio causatur ex convenientia amantis eum amato. Sed Angeli sunt similiores Deo, ut dicit Gregorius lib. 52 Moral. (cap. 24). Ergo Angelos plus diligit.

Praeterea, Angelis in principio gratiam vel quasi gloriam contulit; non autem hominibus. Ergo Angelos magis hominibus diligit.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod magis diligit humanum genus quam Christum: quia ipsum pro redemptione humani generis dedit, ut patet Joan. 3.

2. Praeterea, bonum commune est divinius quam bonum unius. Sed bonum humani generis

est bonum commune, bonum autem Christi est bonum unius singularis personae. Ergo plus diligit humanum genus quam Christum.

Sed contra, per Christum totum genus humanum fit Deo acceptum. Ergo Christum magis diligit.

Praeterea, datus est ei spiritus non ad memoriam; Joan. 5. Ergo plus eum diligit.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod Deus, simpliciter loquendo, majus bonum vult peccatori praedestinato quam justo praescito; sed *ut nunc* vult justo praescito. Haec autem determinatio *ut nunc* non cadit ex parte dilectionis, sed magis ex parte objecti: quia dilectio Dei non variatur per tempora: ab aeterno enim isti praedestinato voluit majus bonum. Unde simpliciter concedendum est, quod magis diligit praedestinatum quam praescitum.

Et per hoc patet responsio ad objecta, quia procedunt *ut nunc*.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod quantum ad bonum praemii essentialis aequaliter diligit poenitentem et innocentem, si aequalem habeant caritatem, vel illum magis qui majorem caritatem habet; sed quantum ad praemium accidentale plus diligit innocentem propter dignitatem innocentiae, ad quam non potest pervenire poenitens.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis poenitens resurgat in aequali caritate, et ita bonum quod sibi vult Deus, sit aequale consideratum in se, est tamen majus in comparatione ad ipsum cui datur: sicut quanto aliquis est magis indigens, magis sibi impensum reputatur beneficium; et propter hoc dicitur Deus et Angeli plus gaudere de conversione ejus; sicut homo plus gaudet de modico signo sanitatis alicujus infirmantis quam de integra sanitate, dum eam habebat. Vel dicendum, quod hoc dicitur ex hoc quod poenitens frequenter magis humilis et fervens et cautus resurgit.

Ad secundum dicendum, quod Deus non magis operatur in eo cui de novo infundit gratiam, quam in eo in quo eam continuat: sicut nec sol illuminans aërem tenebrosam plus quam continuans lumen: nihil enim potest subsistere, nisi Dei operatio continuetur in ipso.

DISTINCTIO XXXIII.

De quatuor virtutibus principalibus.

Post praedicta, de quatuor virtutibus quae principales vel cardinales vocantur, disserendum est; quae sunt justitia, fortitudo, prudentia et temperantia. De quibus Augustinus ait (lib. 14 de Trin., cap. 9): «Justitia est in subveniendo miseris, prudentia in praeveniendo insidiis, fortitudo in perferendis molestiis, temperantia in coecondendis delectationibus pravis.» De his dicitur in libro Sapientiae (cap. 8, 7): «Sobrietatem et prudentiam docet, justitiam, et virtutem. (1) Sobrietatem vocat temperantiam, et virtutem vocat fortitudinem. Haec virtutes cardinales vocantur, ut ait Hieronymus, (2) quibus in haec mortalitate bene vivitur, et

(1) *Al. hic et infra veritatem.*

(2) Quod subditur ex Hieronymo, ubi expresse dicit non occurrit; etsi quatuor illas virtutes commemorat in Zachariae cap. 4, et falsus Hieronymus, in Marc. 4, cardinales appellat (Ex edit. P. Nicolai).

Ad tertium dicendum, quod quamvis sit majus respectu illius qui liberatur, non tamen est majus simpliciter.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod quantum ad bonum naturae plus diligit Deus Angelum quam hominem; sed quantum ad bonum gloriae se habent ut excedentia et excessa: quia quosdam homines plus, et quosdam Angelos plus, et quosdam aequaliter: quia homines erunt aequales Angelis, et quidam etiam superiores Angelis; et unicuique providit secundum exigentiam naturae et status sui.

Et per hoc patet responsio ad objecta. Non enim plus diligit pater filium infirmum quam sanum, quia ei impendit remedia quae non impendit sano.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod Christum diligit non solum plus quam homines, sed etiam plus quam totam creaturam, non solum quantum ad divinam naturam, sed etiam quantum ad humanam, in quantum eam praedestinavit ad majus bonum, scilicet ad unionem divinae personae.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc etiam quod Christus pro hominibus fuit datus, maximum bonum ipsi Christo fuit, secundum quod in hoc virtus sua manifesta fuit, et causa fuit salutis humanae, quod est sibi valde honorificum.

Ad secundum dicendum, quod quamvis sit singularis persona Christi, tamen est causa universalis salutis humani generis: et causa praestantior est causato.

Expositio textus.

Praemissis adjiciendum est de dilectione Dei qua ipse diligit nos. Videtur quod hoc in primo libro determinare debuerit. — Et dicendum, quod etiam in primo libro poni convenienter potuit, in quantum divina dilectio est divina essentia; et hic poni congruenter potest, in quantum est exemplar nostrae dilectionis.

Dilectio Dei usia est. Est enim essentia et dilectio in Deo idem re, sed differt ratione tantum, ut in primo libro dictum est.

post ad aeternam perventur: quae in Christo plenissime fuerunt et sunt, de quibus plenitudine nos accepimus: in quo habuerunt usum eodem quo in patria habent, et quosdam etiam viae. Verumtamen in hac virtute, cum ipsae in animo esse incipiunt, qui cum sine illis prius esset, tamen animus erat; desinant esse cum ad aeterna pervenerint, nonnulla quaestio est. Quibusdam visum est esse desituras; et de tribus quidem, prudentia scilicet, fortitudine, et temperantia, eum hoc dicitur, nonnullum videtur dici. Justitia enim immortalis est, et magis perficitur in nobis quam esse cessabit, eum beate viventem contemplatione naturae divinae, quae creavit omnes (1) ceterasque insituit naturas, quae nihil melius et amabilius est; cui regenti esse subditum, justitiae est. Et ideo immortalis est omnino justitia, nec in illa beatitudine esse desinet; sed talis ac tanta erit ut perfectior ac major esse non possit. Fortassis et aliae tres virtutes, prudentia sine ullo jam periculo erroris, fortitudo sine molestia toleran-

(1) *Fortis homines.*